

УКРАЇНСЬКА КАПЕЛА БАНДУРИСТІВ З ДЕТРОЙТА: КУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ З ДОНЕЧЧИНОЮ. 1991 РІК

Пішванова Т. Г.

The article highlights the half-forgotten fact from the history of the cultural Donetsk region – the visit to Donetsk of the Ukrainian chapel of the Taras Shevchenko bandura-players (Detroit, USA). The only concert of the group was held on June 14, 1991. A brief history of this collective, on a tour of the Great Ukraine in the summer of 1991, is also outlined.

Key words: *Donetsk, Ukrainian chapel of the bandurists. Detroit, tour, Ukrainian Western Diaspora, T. Shevchenko National Prize.*

Коли йдеться про новітню історію України, то значн місце традиційно відводиться українській діаспорі. Незважаючи на той факт, що «історична Батьківщина» стала виявляти все менше цікавості до українських общин за кордоном, тема діаспори не втрачає своєї актуальності: з одного боку, західна українська діаспора багато зробила у наданні практичної і моральної допомоги молодій державі, з іншого – забезпечення міцних і постійних культурних зв'язків із закордонним українством є одним із найважливіших чинників зміцнення авторитету України у світі [1].

Емігранти під впливом рідних земель пройшли прискорений процес національного самоусвідомлення: потреби згуртування серед заокеанської еміграції стимулювали українців до створення цілої мережі власних релігійних, кредитних, освітніх, господарських, громадсько-політичних, наукових та культурних організацій у нових країнах поселення.

Метою розвідки в рамках краєзнавчої конференції є культурний візит української капели бандуристів імені Тараса Шевченка з Детройту (США), який відбувся 14 червня 1991 р. Саме ця капела бандуристів є яскравим прикладом збереження своєї етнічної спільноти як вислів окремої культурної спадщини, незважаючи на свою інтегрованість у державне життя країни свого перебування.

Капела бандуристів імені Тараса Шевченка була і є саме тим містком між українською та світовою культурою, який сприяє інтеграції самобутньої української культури у світове співтовариство, ознайомленню населення зарубіжних країн з культурним надбанням українського народу.

Капела бандуристів має складну історію свого існування і розвитку. До початку Другої світової війни кобзарський хор виникав тричі – 1918 р., 1923 р. та 1935 р., виступав на урочистих святах у Кремлі, спів його чули в Середній Азії, на Кавказі, Далекому Сході, Уралі, Криму. І завжди його супроводжували галасливий успіх та бурні овації.

Але і гинув він тричі – у 1919 р., 1934 р. та 1941 р., відчув страждання і утиски під час революційних подій, зазнав репресій сталінського тоталітарного

режиму, розформовувався і об'єднувався з іншими кобзарськими хорами, переніс військову мобілізацію початку Другої світової війни.

Зараз деякі дослідники культури західної діаспори вважають, що відлік історії цієї творчої організації треба вести з 1941 р., коли в окупованому Києві виникає українська капела бандуристів імені Тараса Шевченка, яка складалася з решток уцілілих артистів з кобзарських хорів 1920-х – 1930-х рр.

Відголоски культурної діяльності капели під час війни знаходимо навіть на шпальтах окупаційної газети «Донецький вісник». Зокрема, у газеті за 16 липня 1942 р. згадується, що український національний хор під керівництвом диригента Володимира Божика знаходиться в Німеччині, у Кенігсберзі, для обслуговування українців, що працюють на третій рейх, і концерти хору проходять з великим успіхом [9]. Далі в замітці зазначається, що цей хор вже завоював собі гарну репутацію попередніми поїздками до Німеччині. Додамо, що практика виступів перед німецькими остарбайтерами була доволі поширеною під час другої світової війни: зокрема, у 1942 р. в Німеччині виступали і голландське вар'єте, і фламандський ансамбль, і французька театральна трупа, і український хор «Бошик», і італійська організація «Дополаворо». Для культурного обслуговування іноземних робітників було навіть утворено спеціальну організацію «Сила радості», про що сповіщається у газеті «Донецький вісник» за 25 червня 1942 р. [8].

На рідну Україну капелі бандуристів імені Тараса Шевченка повернутися вже не судилося.

Після довгих повоєнних негараздів у Німеччині, пов'язаних з подіями, які визначили подальший хід історії у світі, капела емігрувала у 1949 р. до США, де осіла у місті Детройті (штат Мічиган) – центрі автомобільної промисловості країни. Коріння нації виявилось таким могутнім і життєздатним, що і на чужині невтомно проростало чудовими пагонами кобзарського мистецтва.

І хоча зберегти свій повністю професійний статус капелі не вдалося, хоча вона виступала з концертами лише кілька тижнів на рік, кобзарі, як і в сиву давнину, несли слово правди і волі. Детройт, Пітсбург, Чикаго... І всюди незмінний успіх: «група унікальна..., глибоко впливає на душу та залишає слід на тривалий час», «їхня музика – дуже радісна, сповнена героїчної долі й чистої імпровізації, і це є знаменний факт», «бандуристи чудові завдяки своєму зразковому хорові»...

У 1958 р. для виправлення фінансової ситуації капела виїхала на гастролі до Європи. Іспанія, Франція, Швейцарія, Німеччина, Голландія, Данія, Бельгія, Великобританія – Європа вражена козацьким фольклором і мистецьким виконанням пісень та музики. Близько 150 схвальних рецензій в найавторитетніших європейських газетах: «капела бандуристів переважає над усіма європейськими хорами», «концерт став сенсацією», «наша публіка голодна на такі події»... [6].

Після кількох десятиліть замовчування радянськими засобами масової інформації взагалі про існування унікального фольклорного колективу, на рідній землі капелу бандуристів імені Тараса Шевченка під керівництвом Мирослава Гнатюка слухачі побачили і почули лише у 1991 р. – в перший післявоєнний візит на батьківщину. Велике гастрольне турне пролягло через Київ, Канів, Полтаву, Харків, Донецьк, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Кривий Ріг, Вінницю, Чернівці, Івано-Франківськ, Тернопіль, Львів. П'ятнадцять концертів, лише п'ятнадцять концертів по Великій Україні. Концерти не з комерційною метою, а заради відродження національної культури українського народу [7].

Українські газети сповнені заголовками із знаками оклику, які свідчать про надзвичайний успіх виступів: «Тріумф капели бандуристів імені Тараса Шевченка!», «Браво, бандуристи!», «Козаки йдуть!» [4].

У Донецьку капела виступала 14 червня. Донецькі глядачі побачили справжню організацію свята дійсно за світовими стандартами: якісні афіші, квитки, досконало оформлений проспект з друкарні Миколи Баб'юка з Нью-Йорка, в якому викладено історію капели і програму її виступу [2].

Дехто із місцевих керівників намагався надати для єдиного виступу капели концертний зал філармонії, розрахований лише на 427 місць. Керівник капели Мирослав Гнатюк відмовився категорично: він знав, що робив. Більш ніж тисячний зал палацу молоді «Юність» був вщент заповнений. Серед присутніх – місцеві артисти, інтелігенція, люди з родинними зв'язками з капелою, преса називала і представників влади: начальника обласного управління культури В. Ф. Вовенка та голову обласного відділення Фонду культури України В. М. Пугло [5].

Головний диригент капели Володимир Колесник підняв диригентську паличку, і зазвучали українські пісні – маловідомі або зовсім забуті («Блажен муж», «Благослови, душе моя, господа»), які відкривали глибинні шари самоусвідомлення («Заповіт» на музику Гната Хоткевича), які пробуджували історичну пам'ять (героїчна поема «Байда» та старовинні козацькі думи). Особливо вразила слухачів-донецчан пісня «Ой у лузі червона калина», яку бандуристи виконували двічі, і двічі зал, стоячи, вшановував виконавців: справжнє мистецтво – вічне! Сцена і сама капела втопали у квітах, долонь не жалкували, овації неслися за стіни палацу [3].

Наприкінці виступу капела бандуристів імені Тараса Шевченка отримала грамоту, скромний сувенір від місцевої влади та щирі слова вдячності за велику подвижницьку працю [10], за яку у 1992 р. одержала звання лауреата Національної премії імені Т. Шевченка.

У цій премії є частина життя тих, хто свідомо зберігав, охороняв та поширював українську культуру на чужині: Григорія Китастого, П. Потапенка, І. Задорожного, В. Колесника, О. Махляя та багатьох інших, які підтримували духовний зв'язок між українцями по обидві сторони океану, які завжди плекали мрію

про суверенність України, які зміцнювали міст єднання і спільності попри усі провладні намагання роз'єднати українців за географією, вірою, політичними симпатіями, соціальною ієрархією.

Пройшло майже тридцять років з тієї пам'ятної зустрічі. Україна стала незалежною державою, а українська діаспора, на думку багатьох сучасних дослідників, втратила свою основну місію – носія національної ідеї та репрезентанта вільного українства, борця за державність. Стара генерація з політико-культурними домінантами та елементами глибокої ностальгії вимирає, нова генерація західної діаспори вже не має яскравих ознак українського етновизначення. Але українська діаспора є невід'ємною частиною українського народу держави Україна і творить глобальний український простір.

Капела бандуристів імені Т. Шевченка своєю діяльністю морально допомагала українцям у становленні нової держави 1991 р. З іншого боку, історія капели показала, що Україні потрібно постійно розвивати міцні зв'язки із закордонним українством для забезпечення потужної підтримки авторитету України в світі.

Отже, історія та мистецька діяльність української капели бандуристів з Детройту є невід'ємною частиною історії Донеччини, культурне надбання української західної діаспори є насамперед надбанням України, а лише потім – світової цивілізації.

Джерела та література

1. Білецький В. Українська діаспора сьогодні: перспективи і реалії співпраці з Україною. Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям: матеріали науково-практичної конференції 17 грудня 2004 року. Донецьк: б. в., 2004. URL: <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/conference.pdf>
2. Головащенко М. Bravo, бандуристи! *Культура і життя*. 1991. 15 липня.
3. Головащенко М. З піснею і Україною в серці (про запис творів Гната Хоткевича у виконанні Державною капели бандуристів України і капели бандуристів ім. Т. Шевченка). *Культура і життя*. 1992. 1 лютого.
4. Гордиенко В. Козаки йдуть! *Жизнь*. 1991. 15 юнія.
5. Єременко А. Чийх батьків ми діти?: нотатки про виступ капели бандуристів імені Тараса Шевченка з Детройта (США). *Сільська Донеччина*. 1991. 20 червня.
6. Колесник В. Капела бандуристів ім. Т. Г. Шевченка. *Музика*. 1991. № 5. С. 24–25.
7. Козак С. Тріумф Капели Бандуристів імені Тараса Шевченка! *Літературна Україна*. 1991. 11 липня.
8. Культурное обслуживание иностранных рабочих. *Донецкий вестник*. 1942. 25 юнія.
9. Украинский хор в Германии. *Донецкий вестник*. 1942. 16 ююля.
10. Уманцева Е. Гости Украины – кобзари Америки. *Социалистический Донбасс*. 1991. 22 ююнія.